

unutarnjom politikom, primjerice o prometu, hrvatskom jeziku, bogoštovlju, nastavi, sudstvu, zdravstvu, proračunu... Bio je strogi legalist, obiljem navoda i mnoštvom činjenica razlagao je pravo hrvatskog naroda na samostalnost, oslanjajući se pri svakoj raspri na drevne listine, povelje, povlastice, pravice i ugovore. Već za života njegovi su govori znatno utjecali na afirmaciju hrvatske samobitnosti, a njegov nauk o suverenoj hrvatskoj državi duboko se ukorijenio u hrvatskom narodu. Danas se Starčevića ističe kao »oca domovine«, utemeljitelja hrvatske nacionalne svijesti čija je politička uloga bila značajna u konstituiranju ideje moderne hrvatske državnosti. Podrobnije čitajući njegove govore u hrvatskom Saboru, možemo spoznati kako je on, unatoč popularnim političkim oblicima izlaganja, poglavito teoretik čije formulacije sadrže duboku utemeljenost u povijesti i filozofiji.

Knjiga *Govori u hrvatskom Saboru*, osim Starčevićevih govora, sadrži i analitički predgovor povjesnika Nikše Stančića *Hrvatski Sabor za Saborovanja Ante Starčevića, Program »Hervata« 1868.*, naputak *Našim prijateljem iz 1871.*, *Izjavu Kluba Stranke prava iz 1880.* i tekst oporuke Ante Starčevića napisan 26. srpnja 1895. godine. Na kraju knjige nalazi se *Kazalo poznatih osoba koje se pojavljuju u saborskim govorima Ante Starčevića* kao i jezikovnik *Manje poznate riječi*. Sve to čini osmišljeno tvorivo za olakšano razumijevanje surječja knjige *Govori u hrvatskom Saboru* Ante Starčevića.

Starčević je bio velikan hrvatske politike koji je ustrajavao na čudorednim kategorijama sreće, blagostanja, slobode i pravednosti. S pravom je stoga drugi hrvatski velikan, Stjepan Radić, na šestinskom grobu Ante Starčevića, 11. lipnja 1922., istakao besmrtnost i veličinu Starčevićeve ideje »...koja daje pravi sadržaj i pravu vrijednost našem hrvatstvu. To je ideja prava, koja je jača od svake sile, ideja narodnog samoodređenja protiv svake tiranije.« (Radić; Zagreb, 1995., 80).

Ante Starčević bitko raspravlja i neiscrpno traga za smislenim načinom ustrojstva ljudskog života u političkoj zajednici XIX. stoljeća. Čitanje njegovih govora preporuča se svima onima koji žele razumjeti uzročnosti i posljedice povijesnih procesa toga vremena.

Petar Cvekan

Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1997., 140 str., gl. urednik Ivo Padovan

Jedna od središnjih ličnosti kulturnog i javnog života Hrvatske u drugoj polovici 19. stoljeća đakovački je biskup Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 1815. – Đakovo, 1905.). U povodu 180. godišnjice Strossmayerova rođenja, 145 godina od biskupovog ređenja, 125 godina od nastupa na Prvom vatikanskom koncilu i 90. obljetnice smrti biskupa J. J. Strossmayera, održan je u Zagrebu i Đakovu 26. i 27. listopada 1995. godine znanstveni skup o đakovačkom biskupu.

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu objavljeni su nedavno prigodni govori i izlaganja sa skupa o Zborniku radova o Josipu Jurju Strossmayeru.

Uz prigodne pozdravne govore akademika prof. dr. Ive Padovana, potpredsjednika HAZU-a i Antuna Fabijančića, tadašnjeg gradonačelnika Đakova, Zbornik donosi nekoliko zanimljivih tema i viđenja ličnosti, života i djela biskupa Strossmayera.

Biskup đakovački i srijemski msgr. dr. sc. Marin Srakić, u izlaganju »Biskup Josip Juraj Strossmayer između odbijanja i prihvaćanja« (str. 15.–38.) prikazuje lik i djelo biskupa Strossmayera te propituje brojne pozitivne i(li) negativne stavove i mišljenja o Strossmayeru, od biskupovih suvremenika do danas. Prosudujući na osnovi arhivskog gradiva i literature najvažnije argumente za i protiv Strossmayera, biskup Srakić ističe: »Krivo pisanje o Strossmayeru ide u prilog protivnicima hrvatskog naroda i crkve u Hrvata. Pretjerano uzdizanje i glorificiranje bez granica isto su tako neprimjereni i štetni kao i odbijanje zbog danas neprihvatljivih ideja i nijekanje biskupovih zasluga za hrvatski narod« (str. 29.).

Dosadašnja istraživanja i radovi o Strossmayeru pretežito su bili usmjereni njegovom političkom, prosvjetnom, kulturnom, graditeljskom i mecenatskom djelovanju. Samo djelomično Strossmayer je prikazan isključivo biskupom. Predavač na Teologiji u Đakovu, prof. dr. sc. Pero Aračić u izlaganju »55 godina pastoralnog djelovanja biskupa Josipa Jurja Strossmayera« (str. 39.–56.) obrađuje dugogodišnje pastoralno djelovanje biskupa Strossmayera. Prikazom kako je i što je sve Strossmayer činio i učinio na područjima koja su mu po službi biskupa bila obvezna ističe da nije zapuštao ili izostavljao niti jedno važnije područje pastoralnog djelovanja u biskupiji.

Akademik Hodimir Sirotković prigodničarskim izlaganjem »Biskup Josip Juraj Strossmayer pokrovitelj i mecena akademije« (str. 57.–64.) podsjeća na Strossmayerov značaj za HAZU. Ukazuje da je Strossmayer osnivač i pokrovitelj akademije, spominje najznačajnije biskupove darovnice akademiji i donosi najvažniji historijat veza Strossmayera s akademijom.

Iskazani poznavalac života i djela biskupa Strossmayera, prof. dr. sc. Andrija Šuljak, predavač na Teologiji u Đakovu, izlaganjem »Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor« (str. 65.–79.) prikazuje istupanje i znamenite govore biskupa J. J. Strossmayera na prvom vatikanskom saboru (1869.–1870.). Nastupom na Prvom vatikanskom saboru ušao je Strossmayer u povijest Europe i Katoličke crkve. Danas, ističe Šuljak, u Katoličkoj crkvi i u Europi Strossmayerov nastup se ocjenjuje kao pro-ročki i zbog njegovih ideja đakovačkog biskupa nazivaju mnogi ocem Drugog vatikanskog sabora.

»Strossmayer i Srbi« (str. 81–96), problematika je koju izlažu prof. Ankica Pečarić i dr. sc. Josip Pečarić. Uz prikaz Strossmayerovih kontakata i rada sa Srbima kao i s crnogorskim knjazom Nikolom, napose odnosa đakovačkog biskupa s Pravoslavnom crkvom, autori razlažu pitanje Strossmayera i jugoslavenske ideje. Rad, nažalost, nepotrebno obiluje nizom navoda iz dalje ili novije povijesti koji s naslovljenom problematikom nemaju puno veze.

O Strossmayerovim vezama sa znamenitim Europljanima, odnosu đakovačkog biskupa prema suvremenim europskim događajima i o značenju Strossmayera u Europi, u izlaganju »Strossmayer, Hrvatska i Europa 19. stoljeća« (str. 97.–110.), prikazuje ukratko, podosta nekritički i prigodničarski rektor Sveučilišta u Osijeku prof. dr. sc. Stanislav Marijanović.

Vlastelinstvo đakovačke biskupije bilo je u prošlom stoljeću jedno od pet najvećih vlastelinstava u Slavoniji. Važan preduvjet Strossmayerovih planova i djelatnosti. Mijenjajući karakter zemljišnog posjeda, uz suglasnost crkvenih i državnih vlasti, unapređujući i modernizirajući proizvodnju i vodeći vrlo vješto novčanu politiku, đakovački biskup je došao u posjed izuzetno velikih i važnih novčanih sredstava, koja su mu pružala mogućnost da postane najpoznatiji mecena u prošlosti hrvatskog naroda. Prof. dr. sc. Julijo Martinčić, dr. sc. Zlata Živaković-Kerže, mr. sc. Zvonko Benašić, dipl. ing. Ivica Mandić i dipl. ing. Eduard Kalajdžić, sažeto prikazuju vlastelinsku ekonomiku u vrijeme biskupovanja J. J. Strossmayera i uređenje vlastelinstva (poljodjelstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, podrumarstvo, ergela, šumarstvo) u izlaganju »Josip Juraj Strossmayer i vlastelinstvo đakovačkih biskupa« (str. 111.–128.).

Prof. dr. sc. Franjo Šanjek, predavač na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, izlaganjem »Strossmayer i zagrebačka metropolija« (str. 129.–138.) obrađuje veze i odnos đakovačkog biskupa sa Zagrebom, napose Zagrebačkom metropolijom i zagrebačkim nadbiskupima, ukazujući na usku povezanost Strossmayera sa Zagrebom, koji je za đakovačkog biskupa ne samo glavni grad Hrvatske, nego i duhovno, gospodarsko, intelektualno, kulturno i političko središte svih Hrvata.

Za primijetiti je, izlaganja/radovi autora iz crkvenih krugova (Srakić, Aračić, Šuljak, Šanjek) pristupom i kvalitetom iskaču i zadovoljavaju kriterije utemeljenosti i stručnosti. Radovi ostalih autora, usuđujemo se ustvrditi, većinom su prigodničarski i kompilacijski. Simpozij (i zbornik) u povodu obilježavanja višestrukih Strossmayerovih obljetnica zasigurno je mogao donijeti i više. Uza sve, Zbornik radova o J. J. Strossmayeru ponudio nam je nekoliko stručnih i prigodnih pristupa starih, novih i staronovih tema o đakovačkom biskupu. Zasigurno poticajnih u promišljanju i podsjećanju na ličnost, život i djelo J. J. Strossmayera.

Vladimir Geiger

PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU 1776.–1996. Ur. Željko Pavić, nakladnik Pravni fakultet u Zagrebu: I/1, Prilozi za povijest Fakulteta. Zagreb 1996, 619 str. III/1, Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta. Zagreb 1996, 751 str. III/1, Nastavnici Fakulteta 1776–1874. Zagreb 1996, 734 str. III/2, Nastavnici Fakulteta 1874–1926. Zagreb 1997, 790 str. IV/1, Građa za bibliografiju nastavnika Fakulteta 1776–1926. Zagreb 1997, 815 str.

Dvjesto dvadeset godina neprekidne visokoškolske nastave podatak je sam po sebi vrijedan pažnje. Ipak, kada jedna ustanova ne zaboravi i ne odšuti svojih 220 godina, nego ih, naprotiv, obilježi za naše prilike čak pomalo upadljivom množinom modusa – izriekom pritom očekujući odzive javnosti – ona doista zaslužuje posvemašnju pozornost i izvan nje same i izvan njezine struke. To više što su moguće zamke prigodničarstva u ovom slučaju definitivno izbjegnute: s odmakom od godine dana riječi tadašnjega dekana Jakše Barbića na proslavi u Hrvatskome narodnom kazalištu i dalje imaju isti smisao. Najbolji dokaz tomu dvije su nove knjige izašle iz tiska 1997. godine. Nastavljajući tako serijalni niz započet svečarske 1996., a popularno nazvan *Spomenicom*, ovaj zbir od pet svezaka koji pretpostavljaju i nastavke zacijelo je najvažnije postignuće višestruko obilježene obljetnice. Naime, nakon slavlja, izložba i sličnih događanja, trajno ostaju – knjige. Respekt prema broju stranica i očevitno velikome uloženoj trudu ne dopušta pretencioznost prave kritičke ocjene ukupnoga materijala; nalaže tek informaciju o sadržaju, uz poneki naglasak ili primjedbu.

Prvi svezak prve knjige (*Prilozi za povijest Fakulteta*) otvara se krsnim listom Pravnoga fakulteta – preslikom isprave (*Benignum mandatatum Regium de Systemate studiorum*) kojom je Marija Terezija 5. kolovoza 1776. utemeljila Kraljevsku akademiju znanosti u Zagrebu, u okviru koje je 4. studenoga iste godine započela nastava na Pravnome fakultetu. Usporedno uz preslik donose se transkripcija i prijevod na hrvatski jezik, za što se pobrinuo Neven Jovanović. Trinaest članaka o povijesnome razvitku